

Roman Karwacki

Niepokalane poczęcie Maryi w wierze unitów podlaskich

Salvatoris Mater 6/4, 367-373

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ogłoszenie dogmatu o Niepokalanej wyraża istotną treść wiary. [...] Pozytywną konsekwencją zachowania od «wszelkiej zmaży grzechu pierworodnego» jest ustrzeżenie od jakiegokolwiek grzechu i ogłoszenie doskonałej świętości Maryi, dla której to doktryny definicja dogmatyczna stanowi fundamentalny wkład. Istotnie, negatywne sformułowanie przywileju maryjnego, uwarunkowane poprzednimi kontrowersjami na temat grzechu pierworodnego, które wystąpiły na Zachodzie, powinno być zawsze uzupełnione pozytywnymi wypowiedziami na temat świętości Maryi, wyraźnie uwypuklanej w tradycji wschodniej¹ – podkreśla Jan Paweł II. Do tej tradycji wschodniej, zjednoczonej ze Stolicą Apostolską należeli unicy podlascy, co zaznaczył Jan Paweł II w homilii podczas mszy św. w Siedlcach (10.06.1999): *W I Rzeczypospolitej rozległe ziemie polsko-litewsko-ruskie były terenem, na którym obie tradycje – zachodnia i wschodnia – istniały wspólnie. Stopniowo ujawniały się na tych ziemiach skutki podziału, który jak wiadomo zaistniał między Rzymem a Bizancjum w połowie XI wieku. Stopniowo też dojrzewało zrozumienie potrzeby odbudowania jedności, zwłaszcza po Soborze Florenckim w XV wieku. Rok 1596 związany jest z historycznym wydarzeniem Unii brzeskiej. Od tego czasu na ziemiach I Rzeczypospolitej, szczególnie na ziemiach wschodnich, powiększała się liczba diecezji i parafii Kościoła greckokatolickiego. Zachowując tradycję wschodnią w zakresie liturgii, dyscypliny i języka, równocześnie chrześcijanie ci pozostawali w jedności ze Stolicą Apostolską².*

Ks. Roman Karwacki

Niepokalane poczęcie Maryi w wierze unitów podlaskich *

SALVATORIS MATER
6(2004) nr 4, 367-373

Unicy pozostali wierni do końca, chociaż przez długi czas, począwszy od 1831 r. przygotowywał rząd rosyjski Unitów podlaskich do odstępstwa od wiary katolickiej. Z początku wmawiano w nich, że rządowi nie chodzi o to, aby wyrzekli się swej wiary i wypowiedzieli posłuszeństwo Ojcu św., że jedynym rzędu życzeniem jest, aby z ich nabożeństw i zwyczajów kościelnych były usunięte te naleciałości, które się do obrządku unickiego zakradły z kościołów łacińskich. Żądanie swoje popierał rząd

* Referat wygłoszony podczas Międzynarodowego Kongresu Mariologicznego w Rzymie (4-8 XII 2004), w czasie obrad Polskiego Towarzystwa Mariologicznego.

¹ JAN PAWEŁ II, *Niepokalana: dogmatyczna definicja przywileju*, „L'Osservatore Romano” 17(1996) nr 9, 49.

² TENŻE, *Bądźcie solą, która daje chrześcijański smak życiu*, „L'Osservatore Romano” 20(1999) nr 8, 41.

niby troską o zachowanie narodowości ruskiej, która przez zbliżenie się na gruncie wiary z narodowością polską, coraz bardziej ulegała wpływom tej ostatniej. Tak twierdził rząd, lecz zarówno lud podlaski, jak i jego duchowni pasterze, dobrze wiedzieli, że zamiary carskiego rządu o wiele dalej sięgają, że chodzi o stopniowe przyprowadzenie ludu unickiego do prawosławia, z którym jego przodkowie, za przewodem swoich biskupów, zerwali jeszcze w roku 1595 na Synodzie Brzeskim³. Lud w odpowiedzi na to mówił: *Pójdziemy raczej do kościołów polskich, a nie damy wydrzeć sobie naszych uświęconych obrzędów i zwyczajów, a tem bardziej naszej katolickiej wiary*⁴. Wskazuje to na łączność z Kościołem łacińskim oraz na wpływ tegoż Kościoła na wiarę oraz formy kultu w świątyniach, a także w domach i w rodzinach unitów, zwłaszcza w czasie prześladowania Unii⁵.

1. Przed ogłoszeniem dogmatu

Prawda o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny, a co za tym idzie, kult Niepokalanej znajduje się w wierze unitów podlaskich od początku, tak jak było to w wierze rzymskich katolików na obszarze I Rzeczypospolitej. Chociaż brak jest systematycznego opracowania tej kwestii, to jednak pewne fakty potwierdzają to. Należy do nich ufundowanie i uposażenie kościoła unickiego pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny w Drelowie w 1653 roku⁶, a nastę-

³ J. URBAN TJ, *Wśród unitów na Podlasiu. Pamiętniki wycieczek misyjnych*, Kraków 1923, 5.

⁴ TAMŻE, 6.

⁵ J. URBAN TJ, *Wśród unitów na Podlasiu...*; K. MAKSYMIOUK, *Opieka duchowieństwa katolickiego nad unitami podlaskimi w latach 1875-1905*, w: *Martyrologia Unitów Podlaskich w świetle najnowszych badań naukowych*, Siedlce 1996, 155-192; *Likwidacja Unii w Królestwie Polskim w świetle pamiętników Nikołaja Nikołajewicza Wilczaka*, opr. T. KRAWCZAK, w: *Zanim wróciła Polska. Martyrologium ludności unickiej na Podlasiu w latach 1866-1905 w świetle wspomnień*, opr. T. KRAWCZAK, Warszawa 1994, 213-263.

⁶ Dokonała tego głęboko religijna żona właściciela dóbr międzyrzeckich Zofia Daniłowiczowa 27 listopada 1653 roku. Odpowiedni dokument podpisany w Lublinie jest następującej treści: *Oznajmuję tym pisaniem moim, komu by o tym wiedzieć i na potomne czasy należało, iż ja widząc w szerokiej włości mojej szczupłość domów Bożych a szerokość parafii, dla czego jako też i dla niedbalstwa świąszczeniów tamecznych wiele ludzi takowych się znajduje, iż ledwo o Bogu wiedzą, wiary nie znają, a nauwet siła się takich znajduje, że pacierza nie umieją, a to dla odległości miejsca ze wsi kilkanaście mając pod sobą jeden duchowny i to odległe od cerkwi za mil kilka wysługi duchowne duszom chrześcijańskim tak jak powinien oddać nie może, przeto umyśliłam dla rozmnożenia chwały Bożej, chcąc, aby się rozszerzała i ludzie w majątnościach mych w tak grubej prostocie nie żyli, w Drechlowskiej wsi mej dziedzicznej cerkiew założenia Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Panny Maryi Matki Bożej ufundować, jako i zaraz*

nie wybudowanie kościoła drewnianego. W 1835 roku ufundowano nowy kościół – murowany (istniejący do dziś), również pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, konsekrowany 25 maja 1841 roku⁷.

Kościółów unickich pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny było więcej: np. w diecezji lwowskiej - dwanaście, w diecezji stanisławowskiej - sześć⁸. Z pewnością tytuły te nadane zostały przed ogłoszeniem dogmatu o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny, gdyż nie tylko w czasie prześladowań unitów, ale również w okresie je poprzedzającym świątyni unickich nie wznoszono, a wręcz przeciwnie, podczas prześladowań świątynie unickie zamieniano na cerkwie prawosławne⁹.

Z wpływem czasu obrządek greko-katolicki (unicki) przyjął wiele form liturgii i pobożności z obrządku rzymsko-katolickiego, tak że *w czasach spokojnego pożycia dwóch obrządków widzieliśmy, że oprócz małżeństw kapłanów unickich, liturgii w słowiańskim języku, kalendarza juliańskiego i Komunii świętej pod dwiema postaciami, w zewnętrznej swojej formie obrządek ten w niczym nie różnił się od łacińskiego. Organy podtrzymujące śpiew ludu w kościołach łacińskich były również w użyciu we wszystkich cerkwiach unickich. Podobnie ta sama liczba ołtarzy w kościele i cerkwi, konfesjonały do spowiedzi, ten sam zwyczaj codziennego odprawiania Mszy świętej, to samo użycie monstrancji do publicznego wystawiania Najświętszego Sakramentu na ołtarzach, używanie sztandarów, chorągwi i feretronów w czasie procesji, ten sam*

---

*na pobudowanie się plac podalam i przy niej, że do pomieszkania świąszczennikowi grunt włók dwie pola a trzecią włokę z podaniem na imię. W tejsze wsi wiecznymi czasy do niej nadają, do której i parafian ze wsi tej Drechlowa i ze wsi Łózek, Kuwasówki, Pereszczówki, Przychodzik i Zahajek co najbliższe siebie a od dawnej cerkwi, do której przedtem należały bardzo odległe odcinając, do tej nowo ufundowanej wiecznymi czasy przylączam i naznaczam, obligując duchownych przy tej cerkwi zostających, aby parafianom wyżej naznaczonym w wyciąganiu od nich kwestów za wysługi duchowne nie byli obciążliwymi, z tym jednak dokładam, aby ta cerkiew w unii świętej zjednoczonej z Kościołem rzymskim wiecznie trwała. A jeśliby, strzeż Boże, oderwać by się miała od posłuszeństwa i zwierzchności Ojca Świętego i w niej zjednoczenie z Kościołem rzymskim, tedy tak fundusz, jako i nadanie do niego tym samym casum ad nihilum i uniuwecz obracam, do czego i sukcesorów moich obowiązuję i sumieniem obliguję, aby tego przestrzegali i ten przywilej ode mnie nadany na tę cerkiew wiecznie trzymali [...]. Działo się w Lublinie dnia 27 nowembra roku tysięcznego sześćsetnego pięćdziesiątego trzeciego. Cyt. za: J. GERESZ, CZ. MIAZGA, Środowisko religijne unitów Drelowskich i Międzyrzeczkich, w: *Martyrologia Unitów Podlaskich...*, 193n.*

⁷ Fundatorem kościoła był książę Konstanty Czartoryski. Zob. J. GERESZ, CZ. MIAZGA, *Środowisko religijne unitów Drelowskich i Międzyrzeczkich...*, 195.

⁸ Zob. S.K. OLCZAK, *Maryjne tytuły kościołów w XIX wieku*, w: *Niepokalana*, red. B. PYLAK, CZ. KRAKOWIAK, Lublin 1988, 478n.

⁹ Zob. J. SKOWRONEK, *Prześladowanie Unitów Podlaskich w kontekście europejskim*, w: *Martyrologia Unitów Podlaskich...*, 96.

polski śpiew duchowieństwa i ludu w cerkwi i w kościele, ten sam różaniec, godzinki, koronki i droga krzyżowa. Dla podniesienia uroczystości w święta polskiego Kościoła przychodziły procesje z kapłanami i ludem z sąsiednich cerkwi unickich, unicy księża odprawiali słowiańską liturgię w kościołach, głosili nauki, słuchali spowiedzi; jak również w czasie świąt unickiej cerkwi, z kościołów sąsiednich nawzajem szły procesje ludu i księża łacińscy niesli swą pomoc religijną. Słowem, od Synodu Brzeskiego, czyli ściślejzego zawiązania unii w ciągu blisko trzech wieków, dwie narodowości słowiańskie, polska i rusińska, w dwu połączonych swoich obrządkach, zeszyły się i zlały w jedną narodowość i jakby jeden obrządek. Dodajmy tu jeszcze małżeństwa mieszane obu tych narodowości i swobodny wybór rodziców co do wychowania dzieci w jednym lub drugim obrządku, zachowania świąt, postów, etc., a nie będziemy się dziwić, że łacińscy mieszkańcy w bliskości cerkwi, dopełniali w nich swoje obowiązki religijne, gdy znowu unicy zamieszkali bliżej kościołów łacińskich, uważali je jakby za swoje parafialne świątynie. [...] Kościół polski, jak matka w domu, działał na unię z bliska, powagą swoją strzegł tego, co było z nią wiekami związane i utrwalone, duchowieństwo unickie, a szczególnie lud piastował całą sympatię ku Kościołowi i duchowieństwu łacińskiemu¹⁰.

Kult maryjny unitów także nie różnił się od kultu maryjnego rzymskich katolików. Przeciwnie, rozwijał się pod wpływem Kościoła rzymsko-katolickiego, świadczą o tym zarówno obchodzone święta maryjne, różaniec, godzinki ku czci Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny, nabożeństwa majowe, jak też kazania maryjne, zwłaszcza *Na Niepokalane Poczęcie*¹¹.

¹⁰ J. PRUSZKOWSKI, *Martyrologium czyli męczeństwo Unii św. na Podlasiu*, cz. I, Woodbridge, N.J. 1983, 1-2.7; *Kapłani unicy i łacińscy żyli z sobą w przykładowej zgodzie, wyręczałi się w pracy, należeli wspólnie do różnych uroczystości kościelnych, słowem mając się słusznie za sługi jednego Boga i jednego wyznania, czuwali zgodnie nad dobrem swoich parafian*. Z. BUKOWIECKA, *Z dziejów przesładowania Unii na Podlasiu*, Warszawa 1917, 21. Potwierdza to list księcia Czerkawskiego do księży unickich wzywający ich do „oczyszczenia” kościołów i pobożności. Z. BUKOWIECKA, *Z dziejów przesładowania Unii na Podlasiu...*, 22-24.

¹¹ Dla przykładu można wskazać na dwóch kaznodziejów: abpa Jana Pawła Woronicza (zm. 1829) oraz abpa Ignacego Hołowińskiego (zm. 1855). Arcybiskup Jan Paweł Woronicz działający najpierw pod zaborem rosyjskim, potem w Księstwie Warszawskim, a następnie w Królestwie Kongresowym pisze we wprowadzeniu do osnowy kazania *Na Niepokalane Poczęcie: Zastanówmy się na ten czas, co w Niepokalanym Poczęciu jest ku uweseleniu naszemu, a ze szczęściem Maryi [...]. Czego mamy się uczyć od Maryi, a co w Niej podziwiać*. J.P. WORONICZ, *Kazania*, Kraków 1857, 156, cyt. za: M. BRZOZOWSKI, *Polskie kazania maryjne w XIX wieku*, w: *Niepokalana...*, 554. J.P. Woronicz zachowywał ten schemat we wszystkich kazaniach maryjnych. Zob. M. BRZOZOWSKI, *Polskie kazania maryjne...*, 554. Arcybiskup Ignacy Hołowiński, profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, ukazuje Maryję w tajemnicy Chrystusa i w tajemnicy Kościoła oraz w aspekcie pneumatologicznym: *Sposób urodzenia*

2. Po ogłoszeniu dogmatu

Prawda o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny obecna w wierze i kulcie unitów Podlaskich była przyjęta jako dogmat wiary. Potwierdza to stale umacniająca się więź ze Stolicą Apostolską oraz z Papieżem – „białym Ojcem”, jak nazywali go unicy¹².

Duże znaczenie miało współzycie obu obrządków, a przy tym wpływ obrządku łacińskiego, duchowieństwa i biskupów, zwłaszcza w tych diecezjach, na których terenie mieszkali i mieli swoje parafie unicy, którzy w listach pasterskich z tym dogmatem zapoznawali wiernych. Dla przykładu: Beniamin Szymański, biskup podlaski, skierował do duchowieństwa i wiernych list pasterski (01.09.1859) informujący o encyklice Piusa IX z dnia 27.04.1859 roku wzywającej do modlitwy o dar pokoju przez przyczynę Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny¹³, a następnie wydane przez Konsystorz Diecezji pismo (09.11.1859) w sprawie ogłoszenia dogmatu o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny¹⁴. W dwa lata później (13.03.1861) skierował list pasterski w sprawie rozpropagowania bractwa *Korony Złotej* powstałego na cześć niepokalanego poczęcia Najświętszej Maryi Panny, zatwierdzonego przez Piusa IX reskryptem z 11.09.1853 roku, zachęcając do odprawiania mszy św. ku czci Trójcy Świętej i Matki Bożej Niepokalanej¹⁵.

Zbawiciela wykazuje sposób naszego urodzenia w Bogu. Bo wszyscy ludzie odrodzić się mogą Duchem Świętym nie inaczej jak tylko z Niepokalanej Matki Dziewicy, to jest ze świętego Katolickiego Kościoła, który jest równie jak Maryja – świętą Rodzicielką, pełną łaski i darów Bożych. Ale ta Oblubienica Chrystusa jest córką Maryi, bo w Jej niepokalanym poczęciu wzięła swe życie i wieczne istnienie na świętej i niewzruszonej opoce Piotrowej. I. HOŁOWIŃSKI, Kazanie niedzielne, świąteczne i przygodne oraz allokucje, Kraków 1857, 486, cyt. za: M. BRZOZOWSKI, Polskie kazania maryjne..., 557.

¹² Umocnieniu tej wiary służyła beatyfikacja w 1853 r. Andrzeja Boboli (1591-1657), jezuita, kapłana zamordowanego przez kozaków w Janowie Poleskim w maju 1657 r. oraz kanonizacja w 1867 r. Józefa Kuncewicza (ok. 1580-1623), unickiego arcybiskupa Połocka zamordowanego w Witebsku 12 listopada 1623 r. Beatyfikacji oraz kanonizacji dokonał Pius IX, który 13 maja 1874 r. skierował encyklikę *Omnem sollicitudinem* do arcybiskupów unickich: lwowskiego, halickiego i kamienieckiego oraz pozostałych biskupów tego obrządku, ubolewając nad losem prześladowanych unitów, podziwiał ich heroiczną wiarę i zachęcał do wytrwania oraz błogosławił biskupom i wiernym. *Positio super Martyrio. Documenta Informationi adnexa*, 283.

¹³ Zob. ADS, t. 413, 96 rv - 98 rv.

¹⁴ Zob. ADS, t. 410, 135 rv - 136 rv.

¹⁵ *W krytycznym czasie i spraw Kościoła Rzymsko-katolickiego uwikłaniu, powstało Bractwo «Korony Złotej» na cześć Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny – Bractwo «Korony Złotej» składa się z trzydziestu jeden kapłanów, z których każdy co miesiąc w dniu oznaczonym Mszę świętą ku czci Trójcy Przenajświętszej oraz ku czci Niepokalanie Poczętej Najświętszej Maryi Panny, z powołaniem się na zasługi Świętych Pańskich, na intencję Ojca Świętego Papieża z prośbą o nawrócenie grzeszników i o zarządzenie teraźniejszym uwikłaniem Kościoła Rzymsko-katolickiego, odprawić obowiązany. Bractwo to Jego Świątobliwość Ojciec Święty Pius IX Papież*

Mimo prześladowań prawda o niepokalanym poczęciu była znana. Opiece Maryi Niepokalanej powierzali unicy siebie oraz Kościół. Świadczą o tym listy z zesłania¹⁶, a także misje wśród unitów (1882-1905) prowadzone przez potajemnie przybywających kapłanów katolickich, zwłaszcza galicyjskich jezuitów, którym przez papieża Piusa IX została powierzona piecza nad unitami podlaskimi¹⁷.

Niewiele jest wyraźnych świadectw o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny w przekazach pisanych. Lecz głęboka heroiczna wiara potwierdza obecność prawdy o Niepokalanej w wierze unitów podlaskich. Często pojawia się w ich listach z wygnania odniesienie do opieki Matki Bożej. Piszą, że praktykują również na wygnaniu: różaniec, godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, nabożeństwo majowe, pieśni. W ten sposób ujawnia się wyniesiona z domu

---

ku ubłaganiu miłosierdzia Bożego, w którego mocy wszystko zostaje, aby wątłe siły ciała Jego Świątobliwości swą pomocą pokrzepiać, a umysł świątobliwą swą mądrością objaśniać raczył, przez co by zlecony sobie Urząd Apostolski dla szczęścia całego chrześcijaństwa spełniać mógł tak, iżby łódka Kościoła Bożego długo burzą miotana po ucieszeniu nawalności w zaciszu spocząć mogła zgodnie z objawionemi życzeniami wielu Biskupów. Reskrytem z dnia 11 września 1853 roku utwierdził, Siebie opiekunem tego Bractwa ogłosił, zaś swojemu Wikaryuszowi Generalnemu [...] Kardynałowi Kościoła Rzymskiego Konstantemu Patrizi zarząd nad tymże Bractwem poruczył. Aby zaś Bractwo «Korony Złotej» utwierdzić i wzmacnić Jego Świątobliwość reskrytem z dnia 23 października 1853 r. nadał mu następujące odpusty: każdemu Kapłanowi należącemu do Bractwa «Korony Złotej» udzielił odpust zupełny raz na miesiąc oraz udarował go raz na tydzień do wyboru osobistym uprzywilejowanym Oltarzem. Wszystkim zaś wiernym obojga płci udzielił odpust trzysiedmioty tydzień, ile razy odprawili spowiedź Sakramentalną i przyjąwszy Najświętszy Sakrament Ciała i Krwi Pańskiej, wedle myśli Ojca Świętego modlić się będą, a odpust zupełny tym, którzy w uroczystości Najświętszej Maryi Panny, jako to: Niepokalanie Poczęcia, Narodzenia, Zwiastowania i Wniebowzięcia, po odprawionej spowiedzi Sakramentalnej i przyjęciu Najświętszego Sakramentu na intencję Ojca Świętego modlić się będą i Kościół parafialny albo w sam dzień rzeczonych uroczystości, albo w czasie oktawy nawiedzą. Na koniec dozwolił rzeczony odpusta duszom wiernym w czystcu zostającym aplikować. Kardynał Patrizi działając w myśli Ojca Świętego, pragnącego z ojcowską miłością wszystkich lud chrześcijański pod opiekę Najświętszej Maryi Panny oddać tak, iżby w zawikłaniach i niebezpieczeństwach codziennie się pomnażających, Najświętszą Bogą Rodzicę rzeczony lud miał za patronkę i opiekunkę, rozszerzenie Bractwa «Korony Złotej» po całym katolickim świecie sobie zamierzył. Z uwagi wszakże, że w niektórych Dyecezyjach Kapłani Mszami św. obowiązkiem są uciążeni, ażeby więc i ci nie byli pozbawieni owoców tego Bractwa, rzeczony Kardynał Patrizi po zniesieniu się z Ojcem Świętym, całego świata katolickiego Kapłanów najusilniej zachęca, ażeby Ci, którzy nie mogą się zapisać do Bractwa «Korony Złotej», na intencję jak wyżej trzy, dwie lub jedną Mszę świętą corocznie odprawiali, zapewniając iż za to Najświętsza Niepokalanie poczęta Marya Panna pod swoją opiekę ich przyjmie, szczególniejszymi łaskami obdarzy i wedle zasług każdego hojnie wynagrodzi. Zob. ADS, t. 410, 176 rv –181 rv.

¹⁶ Listy Unitów wygnanych do Orenburskiej guberni, cz. II, Kraków 1891².

¹⁷ Zob. J. URBAN TJ, *Wśród unitów na Podlasiu. Pamiętniki wycieczek misyjnych*, Kraków 1923; por. K. MAKSYMIOUK, *Opieka duchowieństwa katolickiego nad unitami podlaskimi w latach 1875-1905*, Siedlce 1996, 155-192; A. KOTYŁŁO, *Wśród unitów podlaskich*, Warszawa 1994, 173-212.

rodzinnego wiara w Boga w Trójcy Jedynej i miłość do Boga i Niepokalanej Matki oraz więź z Ojcem Świętym. W domach unitów znajdowały się obrazy Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny, a także portret papieża. Usiłowali ten zwyczaj utrzymać na wygnaniu, jak świadczą listy z wygnania¹⁸, a także późniejsze relacje tych unitów, którzy z wygnania powrócili¹⁹.

Śpiewany i odmawiany różaniec, godzinki, litanie były stałym pokarmem oraz umocnieniem wiary i miłości, a nawet środkiem ewangelizacyjnym, jak świadczy list XXXIV z Guberni Orenburskiej 01.07.1890 roku²⁰.

Nieliczne zapisy w listach unitów z wygnania oraz inne są potężnym świadectwem głębokiej, mocnej, wręcz heroicznej wiary w niepokalane poczęcie Maryi oraz w skuteczność Jej opieki. Teologia świadectwa stanowi tu bezcenny wkład w rozwój dogmatu o niepokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny.

Ks. dr hab. Roman Karwacki
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (Warszawa)

L'immacolata concezione di Maria nella fede dei uniati di Podlachia

(Riassunto)

L'Unione di Brest nel 1596 portò all'unità della Chiesa ortodossa in Polonia con la Chiesa cattolica e con il Papa. I fedeli di questa Chiesa vengono di solito chiamati uniati.

L'autore ci presenta la questione della presenza del dogma dell'immacolata concezione nella vita di fede dei uniati, e lo fa nel contesto della loro pietà mariana, sia prima che dopo la proclamazione del dogma.

¹⁸ *Listy Unitów...*, t. 1, 58-59. 61. 62. 68. 85. 102.

¹⁹ F. DZIĘGA, *Prześladowanie za wiarę Unitów w Rudnie*, Rudno 1926; Z. KUCYK, *O prześladowaniu wiary na Podlasiu i w Rudnie, sto lat temu, od 1874 r.*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 59(1990) nr 5, 181-186.

²⁰ *Listy Unitów...*, t. 2, 75.